

Liberalismus jako realistický ideál

O lidské iracionalitě, problematickém idealismu, falešných „selháních trhů“ a neuvážených pokusech o jejich nápravu, ale také o významu mezioborového studia PPE s profesorem King's College v Londýně Markem Penningtonem.

Rozhovor vedl **JOSEF ŠÍMA**

Profesore Penningtone, Vaše kniha *Robustní politická ekonomie* nás upozorňuje na význam realistického přístupu při provádění ekonomické analýzy politik – lidé při svých rozhodováních zdaleka neznají všechna fakta, obvykle sledují vlastní zájem spíše než obecné dobro, často jednají neracionálně. Nezabavuje nás však takovýto realismus schopnosti přinášet obecné teoretické závěry o ekonomických či politických problémech? Můžeme pak vůbec říci něco smysluplného o principech fungování takového světa plného neznalosti a iracionality?

Nedomnívám se, že by byl realismus překážkou formulování smysluplných a relevantních závěrů o ekonomických a po-

litických institucích. Naopak! Skutečnou překážkou je právě příliš idealizovaná podoba teorií, které se za pomoci zidealizovaných předpokladů zbavují těch nejdůležitějších aspektů fungování společnosti. Za ideálních podmínek by nebyl žádný důvod upřednostňovat jednu instituci před druhou. Dáme-li například do předpokladu existenci ekonomické rovnováhy a dokonalé informovanosti, pak jsou tržní ekonomika a socialistické plánování stejně „efektivní“. Podobně když předpokládáme v politické filosofii „chování plně v souladu s motivacemi“, dosáhli bychom spravedlnosti v jakémkoli režimu od libertarianismu až po komunismus. Mezi institucemi musíme vybírat – ať již z důvodů efektivnosti či spravedlnosti – kvůli tomu, že na světě žijí neideální aktéři, kterým jinak říkáme

PPE – Philosophy

International Faculty

Michael Munger (Duke University, USA, Chairman of CEVRO Institute's PPE International Academic Board)

Peter Boettke (George Mason University, USA)

David Schmidt (University of Arizona, USA)

Boudewijn Bouckaert (former Dean, Faculty of Law, University of Gent, Belgium)

KLASICKÝ LIBERALISMUS

je „realistickým ideálem“, o nějž máme dobré důvody usilovat, zatímco socialismus takovýmto ideálem není.

lidské bytosti, a různé instituce se různě hodí k tomu, aby se vypořádaly s problémovým chováním těchto agentů. Nijak tím neříkám, že bychom měli zcela zapomenout na idealismus v podobě uvažování o institucích, jež by mohly zlepšit stávající situaci. Spíše vybízím k formulování našich ideálů za pomoci kombinace teoretických spekulací a empirického pozorování toho, jak různé režimy řeší „problémy znalostí“ a „problémy slučitelnosti motivací“. Jsem přesvědčen, že právě pomocí takovýchto úvah můžeme říci, že klasický liberalismus, jakkoli je ho těžké politicky dosáhnout, je „realistickým ideálem“, o nějž máme dobré důvody usilovat, zatímco socialismus takovýmto ideálem není.

CO JE PŘESNÁ ANALÝZA?

Ekonomové řadu let úspěšně komparativní institucionální analýzu vytlačovali ze seznamu metod, jež běžně používají. Vy chcete, aby se tam vrátila, a ekonomové díky tomu mohli znovu mluvit o relevantních věcech, i když možná méně přesným jazykem. Mohli bychom takto stručně shrnout vaše úsilí?

Ano, takto by to šlo říci, i když bych nerad, aby to vypadalo, že obhajuji analýzu, která se vyhýbá přesnosti. Přístup, který popisují v knize *Robustní politická ekonomie*, vyžaduje následující: Když ekonomové něco nazývají „tržním selháním“, dávají velmi přesné důvody, proč by vládní intervence situaci „vylepšila“. Už méně pak ale hovoří o tom, když trhy v jisté oblasti „selžou“ a vláda je začne „napravit“, zda je vůbec takováto náprava možná a zda vláda požadovaného efektu dosáhne. To mi úplně nezní jako dobrá a přesná analýza!

Myslíte, že vedle sebe mohou existovat ryze technická analýza a analýza institucionální? Mohou profesor Stiglitz a jeho pokračovatelé vůbec někdy do svého přístupu zabudovat myšlenky Ronalda Coase nebo F. A. Hayeka? Existuje zde prostor pro jakousi velkou syntézu? Je pravděpodobnější, že se oba přístupy budou vzájemnými debatami obohacovat, nebo jde prostě o dva různé a nekompatibilní pohledy na to, jak se má dělat ekonomie, a vzájemné diskuse nikam nepovedou?

Jsem přesvědčený o tom, že technický přístup lze s tím institucionálním úspěšně spojit. Profesor Stiglitz se například proslavil skvělými technickými pracemi o informačních asymetriích na trzích – pracemi, které před nás kladou skutečné institucionální otázky o druzích režimů, které tyto problémy budou nejlépe řešit. Profesor Stiglitz bohužel nenabízí žádné

nástroje, jak na tyto institucionální otázky odpovědět, jelikož se chytá do pastí, kdy identifikuje možný zdroj „tržního selhání“, a pak prostě předpokládá, že informační asymetrie nebudou ovlivňovat vládní aktivity, jež doporučuje k tomu, aby tato selhání korigovala. Obecně se domnívám, že je možné dělat komparativní institucionální analýzu, jež zkoumá, jak různá uspořádání „reálného světa“ obstojí v reakci na abstraktní problémy, na něž ukáže „technická“ teorie. A přesně toto dělají nejlepší práce v coasovské tradici, i když bohužel takovýchto prací nebylo sepsáno tolik, aby měly dostatečný vliv na ekonomickou profesi.

POSTÁTĚNĚ ŠKOLSTVÍ

Závěry institucionální politické ekonomie lze uplatnit ve spoustě oblastí. Mohl byste zmínit konkrétní příklady, kdy odlišný pohled na povahu ekonomické teorie podmiňuje naše chápání toho, co lze považovat za správnou politiku?

Vezměme si například vzdělávací politiky. Standardní argument „tržního selhání“ proti volbě školy studenty či rodiči říká, že kvůli informačním asymetriím nebudou rodiče schopni říci, jakou hodnotu má to, čím učitelé přispějí ke vzdělání jejich dětí ve vztahu k těm částem výkonu dítěte, jež mají co dočinění s různými vrozenými schopnostmi dětí. Já se ale domnívám, že je-li opravdu tak obtížné určit hodnotu vzdělávání, jak naznačují tyto teorie, není vůbec žádný důvod předpokládat, že byrokratická regulace by něco takového mohla zajistit. Nemohou-li rodiče poznat, kdo dokáže nejlépe vzdělávat jejich dítě, jak by takovou schopnost asi získali vzdělávací

plánovači, obzvláště když rozhodují o vzdělání pro celé skupiny dětí? A proč bychom si měli myslet, že rodiče, kteří nejsou schopni rozhodnout o svých dětech, budou schopni získat informace o tom, jaké správné politiky zvolit, kteří pak budou s to jmenovat do funkcí takové regulátory, jež kvalitní vzdělávání zaručí?

Vaše aktivity na King's College a zaměření vaší katedry jsou mimořádné v rámci celé Velké Británie. Proč a v čem tomu tak je? Jak souvisí Váš program PPE – Philosophy, Politics, Economics – s debaty o povaze politické ekonomie, o nichž jsme hovořili?

Naše katedra je opravdu výjimečná. Je to jediná katedra politické ekonomie v zemi. Její multidisciplinární zaměření je též výjimečné. Sdílime základní myšlenku, že nejlepší ekonomická teorie musí brát v potaz etický a institucionální rozměr, o němž často hovoří politická teorie a politologie. A analogic-

ky, nejlepší politická teorie a politologie budou takové, které budou stavět na chápání koordinačních problémů, o nichž hovoří ekonomie. Tento interdisciplinární přístup nabízíme v programech bakalářských i postgraduálních a snažíme se též rozvíjet partnerství se zahraničními školami, jako je v České republice vysoká škola CEVRO Institut, které sdílí tento pohled.

NEMOHOU-LI RODIČE POZNAT,

kdo dokáže nejlépe vzdělávat jejich dítě, jak by takovou schopnost asi získali vzdělávací plánovači, obzvláště když rozhodují o vzdělání pro celé skupiny dětí?

Jaké novinky chystáte vy osobně a co nového můžeme čekat na Vaší katedře?

Do budoucna plánuji napsat knihu o etice environmentálních trhů a věnovat též sérii článků implikacím myšlenek Elinor Ostromové v oblasti současné politické teorie. Co se týče katedry, od podzimu

k nám na King's přijde posila, kolega Samuel De Canio, který nyní vyučuje na Duke University a jehož interdisciplinární přístup je přesně tím, co se snažíme rozvíjet. Během následujících týdnů nabereme na katedru dalších pět lidí. Je skvělé, jak se rozrůstáme!

MARK PENNINGTON

- vystudoval London School of Economics;
- profesor veřejné politiky a politické ekonomie na King's College v Londýně;
- autor řady knih a článků, jeho poslední kniha nese název *Robust Political Economy: Classical Liberalism and the Future of Public Policy*, Cheltenham: Edward Elgar (2011);
- věnuje se otázkám na pomezí politiky, filosofie a ekonomie v návaznosti na díla teoretiků veřejné volby, rakouské a institucionální ekonomie;
- je co-editorem odborného žurnálu *The Review of Austrian Economics*;
- v dubnu 2016 pronesl Friedrich Wieser Memorial Lecture v rámci Prague Conference on Political Economy na vysoké škole CEVRO Institut.